

DEMÉNY PÉTER

A KUDARC, AMELY MEGMUTATTA AZ IRODALMAT

Péterfy Gergely: *A golyó, amely megölte Puskit*

■ *A golyó, amely megölte Puskit* nehézkés cím – ehhez képest a regény maga problémákkal terhes, de izgató, érdekes vállalkozás. Mint Szemes Bontond írja: „Egyszerűen visz a szöveg. Nem foglalkozik a fent említett problémákkal, mert mintha nem is azokban lenne érdekelt. A mesélésbe, az elmesélhetőségbe vetett (anakronisztikus?) hit sugárzik a könyvből, és ez alól nem tudja kivonni magát az olvasó sem. A jól felépített történetek gazdagsága hatása alá vonja, és a háborúk, cselszövések, szerelmek, tragédiák sorozata tagadhatatlanul: működik.” (Műút, 2020. 07. 04). *A Puskinban* (Szemes erre is utal) olyan szándékok ütköznek, melyek a korábbi Péterfy-regényben nem voltak ennyire nyilvánvalóak. Egyfelől felmutatná a szerelmet, másfelől elmesélne egy gazdag, mondhatni borzos cselekményű család-történetet, harmadrészt megte-rementene egy disztópiát. Ahogy halad a könyv, egyre nyilvánvalóbb, hogy a disztópia mindent magába fal, már csak az a cél, hogy megmutassuk, mennyire mindegy minden, senki nem úgy idealista, hogy azért cselekedni tudjon, akik pedig nem idealisták, azok fokozatosan magát az életet is elfoglalják tulajdonképpen.

Karl, az elbeszélő, Olgába, a barátja édesanyjába szerelmes a születése óta. A könyvnek azok a legszebb részei, ha az ember egyfajta klasszikus, minden részletet eldolgozó erőt vár el az írótól, amelyekben ez a szerelem megmutatkozik: ahogy a túl nagyra nőtt gyerek

mindent megtesz, hogy odasúrlódjon az asszonyhoz, az meg úgy kezeli, mint egy gyereket szokás, holott abban felnőtt érzelmek dúlnak, de persze mégsem az még, ahogy a gyermek olykor megijed a saját merészségétől, de mégsem tudhat lemondani róla – nos az igazán nagyon szép.

Ahogy szép a Péter álomvilága is, ez az *Utas és holdvilágra* emlékeztető múzeumi lét a ház felső emeletén, és mint kiderül, ezzel kezdődik a disztópia is tulajdonképpen (vagyis a könyv legelején, csak akkor még nem tudjuk): Péter, a kassai régész létrehoz Herkulesváron, a Duna partján egy olyan világot, amelybe belemenekül a kommunisták elől, de amely már akkor sem tudja megóvni őt és a lányát a megaláztatástól-átköltöztetéstől-lefokozástól, bár működni látszik, és bizonyos értelemben működik is, hogy aztán a rendszerváltás után kiderüljön, mennyire tökéletesen botfűlű mindenre és bármire, amit az új világ hozhat magával.

Az új világ Áron révén köszönt be: Áron révén, aki előbb csak sündörög Olga körül, aztán, amikor a nő első férje és Kristóf apja autóbalesetben meghal, végleg az életükbe és a házba ront. A baleset kapcsán világlik ki egyértelműen, milyen meddő világban nevelte Péter a lányát, mennyire nem tudott ki-lépni Olga ebből az illúzióbuborékból: az asszony alkoholista lesz, bármit meg lehet tenni vele, a fiát odadobja az új férjének, aki a szélsőjobb témáit és eljá-

rásait ismétli fáradhatatlan következetességgel és durvasággal.

A vérvonal aztán költözik tovább, Kristóf is tehetetlen alak lesz, aki hagyja sodortatni magát a világban, egy teljesen idegbeteg nőt vesz el, mert nyilván ő a hibás Lívია féltékenységi rohamaiért, és amikor Lívია öngyilkos lesz, mert tanúja lesz annak, ahogy Helga leszopja Kristófot, akkor egy másik őrült nőt. Bizonyára ezért, a tehetetlenség következtében lesz minden aktus „szopás”, „dugás”: a kiüresedett vagy felsoha nem telt érzelem nem tud más szavakat használni, mert azokat nem tudná értelmezni. Így tulajdonképpen nagyon is közel kerül a tehetetlen és értelmiségi Kristóf a nagyon is aktív és cseppet sem értelmiségi Áronhoz, mint ahogy abban is, hogy Kristóf sem tudja kimenteni a fiát a pusztító érzelmi játszmákból, ahogy Áron sem akarja őt, holott szeretné, ha szeretnék. És persze minden szerelem ellenére Olga és Karl sem lesznek soha egy pár.

Nem is lehetnek, hiszen ott, ahol ők élnek, szűkek a normák, nem fér beléjük a szerelem: „Hazámban megszoktam, hogy megbámulnak. Szinte senki nem mulasztotta el, hogy jó alaposan meg ne nézzen magának, közben oldalba bökte a társát, hogy felhívja rám a figyelmet. Csak a legdrágább vagy a legértelmiségibb helyeken tudta megállni a pincérlány, hogy ne árulja el az arckifejezésével, mennyire taszítónak talál. Csak ott számíthattam befogadó légkörre, ahol ismertek: az egyetemen már alig keltem feltűnést. A gyakorlatokon hamar kiderült, hogy a bete-

geknél nem jelent hátrányt a rútságom: a betegséghez és a halálfélelemhez képest az én rútságom inkább előnyt jelentett: nem kellett szégyellniük magukat előttem. Inkább elfogadták a gyógyulást egy rútvostól, mint az anyagaltól a halált.” (247–248.)

Így nyílik meg az út az erőszakos barmok előtt, illetve úgy, hogy azok, akik tudnak mit kezdeni az életükkel (a könyvben nincs belőlük sok, Ilona, Olga gyerekkori barátja az egyik), azoknak sincsenek szentebb céljaik a meggazdagodásnál vagy bizonyos előnyök élvezésénél, és azok is felszabadultan zsidóznak: a meg nem gondolt gondolat üli rőfögő vagy vinnyogó torát a regényben.

Az egymásnak ellentmondó vagy nagyon is hiányos részek dacára a *Puskin* tehát működő regény – a *Sinistra körzetről* fejtette ki ugyanezt Márton László *Az elátkozott peremvidék* című tanulmányában (*Holmi* 1992. december). Ezzel a párhuzammal nem azt akarom mondani, hogy a *Puskin* ugyanolyan jelentős könyv, mint a Bodoré, mert ez nem valószínű, csak azt, hogy jelentős könyveknek is lehetnek súlyos hibáik. Péterfy összemarkolta mindazt, ami izgatta a magyar társadalomban, és ezt sok logikai buktatóval írta meg, de úgy, hogy a problémák érzékletesek maradtak. Márpedig ha választani kell egy tökéletes vérszegény és egy tökéletlen vérbő regény között, én magam mindig az utóbbit fogom választani, hiszen az irodalom mégiscsak érzékletes, megfogható, hús-vér valami inkább, mint jól sikerült terv.